

ingediend op **44** (2022-2023) – Nr. 1
18 april 2023 (2022-2023)

Jaarverslag

van het Vlaams Vredesinstituut
2022

JAAERVERSLAG 2022

Dialogoog in tijden van onzekerheid

vlaams
vredesinstituut

- 4 Terugblik op 2022**
- 11 Vredesinstituut 2022 in cijfers**
- 12 Het Vlaams Vredesinstituut in dialoog**
- 32 Voorlichtingsactiviteiten**
- 37 Publicaties en adviezen
van het Vlaams Vredesinstituut**
- 44 Externe bijdragen van onze onderzoekers**
- 45 Externe Publicaties**
- 46 Evaluatierapport van de wetenschappelijke
raad**

TERUGBLIK OP 2022

NILS DUQUET, DIRECTEUR VLAAMS VREDESINSTITUUT

In 2022 kreeg een grootschalige oorlog met globale gevolgen Europa in zijn greep. De Russische militaire invasie van Oekraïne zorgde voor vele vreselijke taferelen van oorlogsgeweld en in de hele wereld was en is de angst voor een nieuwe wereldoorlog – en zelfs voor het gebruik van atoomwapens – tastbaar.

Het Vlaams Vredesinstituut kreeg in 2004 van het Vlaams Parlement de opdracht om via onderzoek, advies en voorlichtingsactiviteiten bij te dragen aan vrede en geweldpreventie in onze eigen samenleving en in de rest van de wereld. Aan de basis lag de Vlaamse vredesgedachte en “Nooit meer oorlog” kwam ook tijdens de bespreking van de inval in Oekraïne in het Vlaams Parlement aan bod.

De oorlog in Oekraïne bracht het afgelopen jaar ook een meer fundamentele vraag naar de oppervlakte: Wat betekent vrede? Is vrede louter de afwezigheid van geweld, het zwijgen van de wapens?

Vanzelfsprekend heeft die oorlog de thema's waarrond wij werken opnieuw volop in de schijnwerpers geplaatst. Ons onderzoek naar wapenexport en nucleaire ontwapening, maar ook ons werk rond polarisering in de samenleving en hoe om te gaan met een gewelddadig verleden, werd er nog actueler door.

De oorlog in Oekraïne bracht het afgelopen jaar echter ook een meer fundamentele vraag naar de oppervlakte: Wat betekent vrede? Is vrede louter de afwezigheid van geweld, het zwijgen van de wapens? Of betekent vrede ook meer dan dat? Vanuit het Vlaams Vredesinstituut zijn we ervan overtuigd dat vrede meer is dan enkel die “negatieve vrede”. Met ons onderzoek willen we een bijdrage leveren aan wat vaak “positieve vrede” wordt genoemd. Dit begrip is veel moeilijker te omschrijven, maar daarom niet minder belangrijk. Deze vrede is gericht op het wegnemen of transformeren van de oorzaken van geweld. Zo kunnen we de basisvoorwaarden creëren die nodig zijn voor een geweldloze, duurzame en rechtvaardige samenleving. Zeker in tijden van oorlog moet nadenken over en werken aan vrede absoluut een prioriteit zijn.

Het Vlaams Parlement veroordeelde onmiddellijk de Russische militaire invasie en uitte haar solidariteit met de Oekraïense bevolking. Het eiste bovendien dat Rusland de strijdkrachten volledig uit Oekraïne terugtrekt en drong aan op het streven naar een vreedzame oplossing via diplomatieke weg, in lijn met de beginselen en de verplichtingen van het internationaal recht. Het Vlaams Parlement vroeg verder aan de Vlaamse Regering om na te gaan welke humanitaire hulp en andere bijstand Vlaanderen kan bieden. Hier kan ook het Vlaams Vredesinstituut een rol opnemen.

Vlaanderen kan, als vredesregio met een langetermijnvisie die vertrekt vanuit de eigen bevoegdheden, de zuivere militaire logica in Oekraïne - maar ook in andere landen geteisterd door geweld en gewapende conflicten - overstijgen.

In 2022 begon het Vlaams Vredesinstituut een nieuwe onderzoekslijn naar de mogelijkheden en beperkingen van een vredegericht Vlaams buitenlands beleid. Vlaanderen alleen zal de oorlog in Oekraïne niet kunnen stoppen, maar we zijn ervan overtuigd dat Vlaanderen vanuit de eigen bevoegdheden via buitenlands beleid wel een belangrijke rol kan spelen in het bevorderen van vrede en geweldpreventie in Oekraïne en in andere delen van de wereld. Vlaanderen is namelijk

bevoegd voor verschillende politieke domeinen die nauw samenhangen met de positieve vrede. Denken we maar aan onderwijs, economie en buitenlandse handel, ontwikkelingssamenwerking, jeugd, cultuur, media, onroerend erfgoed,... Al deze bevoegdheden dragen op langere termijn bij aan samenlevingen die robuuster zijn tegen het uitbreken van geweld. Vlaanderen kan, als vredesregio met een langetermijnvisie die vertrekt vanuit de eigen bevoegdheden, de zuivere militaire logica in Oekraïne - maar ook in andere landen geteisterd door geweld en gewapende conflicten - overstijgen.

In een eerste fase van het lopend onderzoek naar een vredegericht, Vlaams buitenlands beleid onderzochten we het afgelopen jaar hoe andere landen en deelstaten in Europa een vredesgericht buitenlands beleid hebben ontwikkeld. In een volgende fase analyseerden we het buitenlands beleid van Vlaanderen. Over de mogelijkheden en uitdagingen voor Vlaanderen om zelf een echt vredesgericht buitenlands beleid te ontwik-

kelen, gingen we in dialoog met verschillende belanghebbenden uit de Vlaamse overheid, de diplomatie, het socio-cultureel en -economisch middenveld en uit de academische wereld. In 2023 zullen we de resultaten van deze analyse publiceren en toelichten in het Vlaams Parlement.

Het onderzoek naar een vredegericht buitenlands beleid is echter maar één van vele onderzoeksprojecten van het Vlaams Vredesinstituut. De activiteiten van het Vredesinstituut worden aangestuurd door het strategisch plan 2020-2024. Daarin blijft onderzoek uiteraard de hoofdactiviteit van het instituut. In 2022 publiceerde het Vlaams Vredesinstituut maar liefst 10 onderzoeksrapporten, 8 analyzenota's, 4 beleidsadviezen en droegen we ook nog eens bij aan een 10-tal externe publicaties. (Een volledig overzicht is terug te vinden vanaf pagina 32.) In de onderzoekscluster 'Wapens, vrede en geweld' werd het afgelopen jaar onder meer onderzoek gedaan naar de defensiegerelateerde sector in Vlaanderen, exportcontrole inzake conventionele wapens en producten voor tweërlei gebruik (*dual use*), illegale wapenhandel en vuurwapengeweld. In de onderzoekscluster 'Conflict, vrede en samenleving' werd onder meer onderzoek gedaan naar (online) polarisering en andere aspecten van radicalisering, vredeseducatie en groepsgeweld in Vlaanderen. Op die manier konden we - in lijn met het strategisch plan - in beide onderzoeksclusters de bestaande onderzoekslijnen bestendigen, maar ook verschillende nieuwe onderzoeksprojecten opstarten.

Het onderzoek van het Vlaams Vredesinstituut vertrekt steeds vanuit het idee van meerstemmigheid en in dialoog gaan met verschillende belanghebbenden. Daarom kozen we ook voor "Dialoog in tijden van onzekerheid" als overkoepelend thema van dit jaarverslag. Constructief met elkaar in dialoog gaan is niet altijd even makkelijk, maar wel noodzakelijk. Vrede laat zich immers niet vangen in een eenduidige definitie of slogan. Verschillende perspectieven zijn nodig om een probleem grondig te analyseren en om constructieve adviezen te formuleren. Ook in dit jaarverslag gaan onze onderzoekers dus de dialoog aan met verschillende inspirerende buitenlandse partners en onderzoekers, op zoek naar nieuwe ideeën inzake vrede en geweldpreventie die vandaag extra houvast kunnen bieden.

In 2022 organiseerden we 12 eigen evenementen en webinars en gaven de directeur en de onderzoekers een toelichting op een 40-tal evenementen van andere organisaties. Ook de aandacht van nationale en internationale media voor het werk van het Vlaams Vredesinstituut ging in 2022 crescendo.

In dialoog gaan behoort echt tot het DNA van onze onderzoekers. Hun onderzoeksresultaten stellen zij dan ook bijzonder vaak voor aan verschillende doelgroepen tijdens voorlichtingsactiviteiten die het Vredesinstituut organiseert. Op die manier verhogen zij de impact van hun grondig onderzoek en de gerichte adviezen op

het beleid en de praktijk. In 2022 organiseerden we maar liefst 12 eigen evenementen en webinars en gaven de directeur en de onderzoekers een toelichting op een 40-tal evenementen van andere organisaties. Ook de aandacht van nationale en internationale media voor het werk van het Vlaams Vredesinstituut ging in 2022 crescendo.

Het Vlaams Parlement blijft de eerste doelgroep van het Vlaams Vredesinstituut. De verschillende activiteiten van het parlement inzake vrede volgden we dan ook op de voet op. Driemaal zorgden we voor toelichting in in de commissie Buitenlands Beleid. Met de leden van die commissie trokken we ook op werkbezoek, naar een bedrijf actief in de defensiesector en naar de douane van de luchthaven in Oostende. We zijn ook verheugd dat ons onderzoek en advies gebruikt worden door parlementsleden in hun wetgevende en controlerende activiteiten. Maar ook andere beleidsmakers gaan aan de slag met ons onderzoek, bijvoorbeeld inzake nucleaire ontwapening of het onderzoek naar illegale wapenhandel. En ook vele praktijkmensen, bijvoorbeeld in het onderwijs, de lokale besturen, het maatschappelijk middenveld of de politie, gebruikten het ter ondersteuning van hun werk. Tenslotte werkte het Vlaams Vredesinstituut in 2022, net als in voorgaande jaren, nauw samen met verschillende Vlaamse universiteiten en onderzoeksgroepen.

Het onderzoekswerk van het Vlaams Vredesinstituut krijgt ook internationale weerklank. Zo coördineert het Vredesinstituut sinds 2022 een grootschalig onderzoeksproject, gefinancierd door de Europese Commissie, inzake vuurwapengeweld in Europa (Project INSIGHT) en werkte het instituut het afgelopen jaar intensief samen met zowel

het Instituut voor ontwapeningsonderzoek van de Verenigde Naties (UNIDIR) als het Europees waarnemingscentrum voor drugs en drugsverslaving (EMCDDA) in het kader van onderzoek naar respectievelijk nieuwe innovatieve methoden om wapen-exportcontrole te verbeteren en naar druggerelateerd vuurwapengeweld in Europa. Verder worden de directeur en onderzoekers van het instituut regelmatig gevraagd voor lezingen en overleg in het buitenland en bevraagd door de internationale media. Op deze manier gaan we ook internationaal in dialoog over ons onderzoek én kunnen we Vlaanderen internationaal op de kaart zetten als vredesregio op basis van de hier ontwikkelde expertise inzake vrede en geweldpreventie.

In mei 2023 zal het Vlaams Vredesinstituut, samen met andere Europese instituten, een internationale conferentie over vredesonderzoek organiseren in het Vlaams Parlement.

Het oprichtingsdecreet van het Vlaams Vredesinstituut stelt dat het instituut bij de activiteiten samenwerkt met gelijkaardige organisaties en dit zowel op nationaal als internationaal vlak. In 2022 nam het Vlaams Vredesinstituut het initiatief om de dialoog en samenwerking tussen verschillende Europese vredesinstituten te versterken. Het afgelopen jaar werd

Directeur Nils Duquet en voorzitter van de raad van bestuur Jan Peumans

gestart met het in kaart brengen van de activiteiten van andere vredesinstituten. Dat resulteerde in twee overlegmomenten waarin verschillende vredesinstituten uit heel Europa met elkaar van gedachten wisselden over de actuele uitdagingen voor vredesonderzoek. In mei 2023 zal het Vlaams Vredesinstituut, samen met andere Europese instituten, een internationale conferentie organiseren in het Vlaams Parlement. Het doel van deze conferentie is om een aantal belangrijke evoluties in vredesonderzoek voor te stellen en om samen na te denken over de wijze waarop vredesonderzoek in Europa nog meer kan bijdragen aan beleid en praktijk. Zo wil het Vlaams Vredesinstituut een voortrekkersrol opnemen om de dialoog tussen Europese vredesinstituten blijvend te versterken.

Het versterken van de dialoog met andere vredesinstituten maakt deel uit van onze Vredesfocus. Met dit project willen we niet enkel de internationale samenwerking versterken, maar trachten we ook in eigen land extra aandacht te creëren voor actuele vredethema's en het nadenken over vrede te stimuleren. Dit doen we onder meer door op symbolische momenten evenementen te organiseren. Zo zorgden we het afgelopen jaar op de Internationale Dag van de Vrede voor een vertoning van de documentaire "Trenches" en een discussieavond over de oorlog in Oekraïne. Verder nodigden we met auteur Geert Mak opnieuw een inspirerende gastspreker uit op de Elfnovemberlezing die we traditioneel samen organiseren met Vredestad Ieper en het In Flanders Fields museum. Daarnaast bouwden we verder aan ons Nobelprijstraject waarbij scholieren voor het tweede jaar op rij de kans kregen om zelf tijdens een evenement in het Vlaams Parlement te bepalen wie de nominatie van het Vlaams Vredesinstituut voor de Nobelprijs voor vrede verdient. Een nieuw educatief pakket dat hieromtrent werd ontwikkeld zal bovendien de komende maanden verspreid worden naar iedereen die jonge mensen - in de klas of daarbuiten - wil stimuleren tot het nadenken over vrede.

2022 was dus een erg productief jaar voor het Vlaams Vredesinstituut en in het bijzonder voor het wetenschappelijk secretariaat. Als directeur wil ik het team van het Vredesinstituut, dat in 2022 bestond uit vijf onderzoekers, een communicatieverantwoordelijke en 2 office managers, graag bedanken voor hun inzet, enthousiasme en kwaliteitsvolle werk. Verder wil ik ook graag onze voorzitter, de raad van bestuur en de wetenschappelijke raad bedanken voor de constructieve samenwerking en de waardevolle dialoog. En natuurlijk zijn we oprechte dank verschuldigd aan de Voorzitter en de verschillende diensten van het Vlaams Parlement voor de ondersteuning van onze werkzaamheden in 2022.

Tot slot wil ik graag benadrukken dat, in deze onzekere tijd en opgejaagd door de oorlog in Oekraïne, belangrijke keuzes worden gemaakt. Die keuzes zullen langetermijngevolgen hebben inzake vrede en veiligheid. Voldoende transparantie, een politiek en maatschappelijk debat en democratische controle zijn daarom cruciaal. Laat ons dus blijvend inzetten op dialoog, over hoe we in de toekomst beter kunnen samenwerken en hoe we ervoor kunnen zorgen dat we voldoende investeren in vredevol samenleven in

Vlaanderen en daarbuiten. De bevoegdheden van Vlaanderen zijn daarvoor belangrijke hefboomen. Het Vlaams Parlement kan op het vlak van een vredegericht buitenlands beleid zowel de motor als het controleorgaan zijn. Met onderzoekswerk, advies en voorlichtingsactiviteiten zal het Vlaams Vredesinstituut het Vlaams Parlement daar dan ook de komende jaren volop in blijven ondersteunen.

VREDESINSTITUUT 2022 IN CIJFERS

18

Onderzoeksrapporten en analyses

4

Adviezen op basis van ons onderzoek

3

Toelichtingen in de commissie Buitenlands Beleid van het Vlaams Parlement

3

Eigen webinars waarvoor 311 personen zich inschreven

9

Eigen fysieke evenementen

1

Werkbezoek Met leden van de commissie Buitenlands Beleid van het Vlaams Parlement en de raad van bestuur

39

Inhoudelijke bijdragen aan externe voorlichtingsactiviteiten

86

Keer aan bod gekomen in de media waarvan 26 keer op televisie of op de radio

8

Online nieuwsbrieven

165

Posts op sociale media

Het Vlaams Vredesinstituut in dialoog

Het Vlaams Vredesinstituut is allesbehalve een ivoren toren. Onder meer tijdens onze contacten met het Vlaams Parlement en tijdens 12 eigen evenementen en 39 bijdragen aan externe activiteiten verruimden we in 2022 permanent onze blik door in dialoog te gaan met talloze externe partijen. Ook in dit jaarverslag wordt dat DNA van dialoog weerspiegeld; Onze vier onderzoekers gingen in dialoog met internationale gesprekspartners die hun en uw visie op actuele vredesdossiers verrijken. Vier interviews vol intrigerende inzichten over wederzijdse radicalisering, Oekraïne, de Balkan en de hedendaagse wapenindustrie zijn het resultaat.

Oekraïne en wederzijdse radicalisering: Annelies Pauwels spreekt met prof. Fathali Moghaddam

Dr. Fathali M. Moghaddam is hoogleraar psychologie aan Georgetown University. Hij was ook hoofdredacteur van *"Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology"* (2014-2021) en is momenteel redacteur bij Cambridge University Press. Hij publiceerde uitgebreid over radicalisering, intergroepsconflicten, mensenrechten en -plichten en de psychologie van democratie, dictatuur en politiek. **Onderzoeker Annelies Pauwels** ging met hem in dialoog over Oekraïne en zijn boek *"Mutual radicalization: How groups and nations drive each other to extremes"*.

In uw boek beschrijft u wederzijdse radicalisering als een situatie waarin twee groepen of landen steeds extremer worden in hun positie tegenover elkaar. Dit is een cyclisch proces, omdat elke stap van een van de partijen leidt tot verdere radicalisering van de tegenstander en zo uit de hand kan lopen. Vindt u dat het huidige conflict tussen de NAVO en Rusland past in uw beschrijving van wederzijdse radicalisering?

Fathali M. Moghaddam: Het huidige conflict tussen Rusland en de NAVO heeft alle gevaarlijke kenmerken van wederzijdse radicalisering. Natuurlijk begrijp ik volkomen hoe de NAVO in deze situatie van wederzijdse radicalisering met Rusland terecht is gekomen. De inval in Oekraïne is fout. Niemand betwist dat. Waar we nu over willen spreken is hoe we verder moeten, zodat de gevolgen op lange termijn minder schadelijk worden voor de wereld.

Het belangrijkste kenmerk van wederzijdse radicalisering is de kracht van collectieve processen om rationele individuen te overwinnen. Individueel kunnen we vaak rationeel denken en herkennen wanneer we verkeerd bezig zijn, maar wanneer we deel uitmaken van een collectief, worden we gevormd door een grotere kracht en radicaliseren we zonder het te willen. In dit conflict radicaliseren Rusland en de NAVO zonder dat het hun bedoeling is. Zij kijken niet naar het grote geheel, maar naar de volgende stap van de tegenstander en hoe daarmee om te gaan. Maar elke stap wordt beantwoord met meer radicalisering door de tegenstander. Momenteel kijken zij bijvoorbeeld naar het lente-offensief en de militaire opbouw: de twee partijen worden steeds radicaler naarmate zij zich voorbereiden op de herstart van de bewegingen op het slagveld.

In dit conflict radicaliseren Rusland en de NAVO zonder dat het hun bedoeling is. Zij kijken niet naar het grote geheel, maar naar de volgende stap van de tegenstander en hoe daarmee om te gaan.

We zien intussen een verscherping van het conflict. Aan de NAVO-kant zien we een toegenomen radicalisering in de wapens die worden geleverd. We zien ook een escalatie in het soort doelen die beide partijen viseren.

Als je de agressie eenmaal opvoert, is het heel moeilijk om terug te keren. Als je eenmaal tanks aan Oekraïense zijde hebt ingevoerd, kun je ze niet meer weghalen - de volgende stap zijn dan gevechtsvliegtuigen. Als je eenmaal alle jonge mannen aan Russische zijde hebt opgeroepen, kun je niet plotseling zeggen: "Hier stopt het".

Uw model van wederzijdse radicalisering onderscheidt drie stadia: groepsmobilisatie, waarbij elke groep rond bepaalde kwesties standpunten inneemt en afstand neemt van de out-group extreme cohesie binnen de groep, wanneer de confor-

miteit en gehoorzaamheid binnen de groepen toeneemt en de afstand tussen de groepen groeit; en identiteitstransformatie, wanneer de identiteit van elke groep verandert op basis van vijandschap tegenover de out-group. In elk van deze stadia drijven de tegenpolen verder uit elkaar. Kunt u deze stadia ook herkennen in de betrekkingen tussen Rusland en de NAVO?

Fathali M. Moghaddam: We hebben nu het stadium van de groepsmobilisatie voltooid. Elke groep heeft ideeën ontwikkeld over wat rechtvaardig is en wat niet: zij zien de out-group als onrechtvaardig, zelf vechten ze voor de goeie zaak. In de perceptie van de Russen wil de NAVO Rusland vernietigen en valt zij Rusland aan via Oekraïne. De NAVO ziet de invasie van Oekraïne dan weer als het begin van een uitbreiding in heel Oost-Europa. De dreiging van beide partijen is dus een perceptie die, zou je kunnen zeggen, overdreven is. Maar dat is wat beide partijen drijft; percepties sturen het conflict, niet de realiteit.

Sinds het begin van de oorlog is het zowel binnen de NAVO als in Rusland steeds moeilijker geworden voor iemand om zich tegen het conflict uit te spreken en zo de visie van de in-group in twijfel te trekken.

Het volgende stadium is extreme groepscohesie. Hierbij streeft elke partij naar uitbreiding van de in-group tegenover de out-group. Voorbeelden hiervan zijn de militaire trainingsoefeningen die Wit-Rusland onlangs met Rusland ondernam, maar ook de uitbreiding van de NAVO naar landen die tot dan toe een

neutraal beleid voerden. In deze fase nemen conformiteit en gehoorzaamheid binnen elke groep toe. Sinds het begin van de oorlog is het zowel binnen de NAVO als in Rusland steeds moeilijker geworden voor iemand om zich tegen het conflict uit te spreken en zo de visie van de in-group in twijfel te trekken. Wanneer je het zo bekijkt is elke Rus die de oorlog in twijfel trekt intussen een slachtoffer geworden. Aan de NAVO-kant gebeurt het afdwingen van conformiteit veel subtieler, er worden geen mensen gearresteerd en in de gevangenis gestopt. Maar uit psychologisch onderzoek weten we dat je op allerlei subtiele manieren conformiteit kunt afdwingen. Mensen conformeren zich in hun dagelijks leven bijna onbewust aan sociale normen, zonder erbij na te denken dat ze conformisten zijn. Ook in dit conflict is de manier waarop dingen zijn gestructureerd om ons in het gareel te houden buitengewoon subtiel.

In uw werk heeft u verschillende gevallen van wederzijdse radicalisering geanalyseerd. Zijn er andere voorbeelden bekend waarbij kernmachten betrokken zijn?

Fathali M. Moghaddam: Ook in andere gevallen van wederzijdse radicalisering, bijvoorbeeld de Verenigde Staten en Rusland in de jaren zestig, komt het gebruik van een zeer krachtig dreigement als kernwapens voor. Het risico is dat degenen die dat dreigement uiten een rode lijn proberen te trekken en zeggen: "Als jullie

verder gaan, gebruiken we het ultieme wapen". Maar het probleem met rode lijnen is dat ze vaak worden overschreden omdat het leiderschap geen controle heeft over wat er op het terrein gebeurt. Conflicten kunnen door leiders worden opgewekt, maar niet gecontroleerd. En omdat leiders geen controle hebben over wat er ter plaatse gebeurt, uiten ze vaak dreigementen die de crisis erger maken in plaats van beter.

Ziet u haalbare opties voor deradicalisering in dit proces van wederzijdse radicalisering?

Fathali M. Moghaddam: Het gevaar is dat dit conflict zich uitbreidt naar andere landen. Bijvoorbeeld als Wit-Rusland erbij wordt betrokken, als de NAVO agressief uitbreidt, of als andere landen wapens of andere soorten middelen gaan leveren. Maar het is ook mogelijk om te deradicaliseren. Mijn suggestie voor deradicalisering is dat eerst de twee belangrijkste groepen de situatie op een vergelijkbare manier moeten gaan zien. Zij moeten de wederzijdse radicalisering erkennen zoals die heeft plaatsgevonden. Als zij beginnen met een totaal verschillend beeld van de situatie, is het onmogelijk om tot een proces van deradicalisering te komen. Hun percepties moeten eerst veranderen. Andere landen - China, Wit-Rusland, India - kunnen bijdragen tot een beter begrip van het conflict, dichterbij hoe Rusland denkt. Dit kan deradicalisering op gang brengen.

De NAVO zou ook een interne vergadering moeten houden - misschien met een combinatie van politici en academici - om kritisch na te denken over wat er is gebeurd. Dat is momenteel erg moeilijk, omdat de NAVO-bondgenoten zich in de tweede fase van wederzijdse radicalisering bevinden. Ze zijn allemaal gemobiliseerd, extreem conformistisch, dit conflict staat centraal in hun identiteit. Niettemin is die denkoefening urgent omdat we niet weten waar de conflictlijnen volgende winter zullen liggen. Als we nu beginnen met plannen in een andere richting, kunnen we over twee of drie jaar positieve resultaten hebben. Doen we dat niet, dan kan deze oorlog langer dan tien jaar duren.

U hebt in het verleden benadrukt dat moet worden voorkomen dat wederzijdse radicalisering een intergenerationele kwestie wordt, waarbij volgende generaties een soortgelijke vijandschap tegen de andere partij aannemen. Wat kunnen we doen om met jongeren te werken vanuit een langetermijnperspectief?

Fathali M. Moghaddam: We moeten het proces van het isoleren van heel Rusland omkeren. We moeten beginnen met de kunsten, met ballet, met het symfonieorkest en sport ... Dat kan helpen om het huidige proces om te keren en om de betrekkingen tussen de NAVO en Rusland geleidelijk weer op te bouwen. Doen we dat niet dan dreigen we er allemaal het slachtoffer van te worden.

Verskillende casestudies in uw boek gaan over een bredere ideologische tegenstelling tussen de Islam en het Westen. Is hier ook sprake van een ideologische kloof?

Fathali M. Moghaddam: Ja, ik denk dat er een ideologische kloof is. Deze kloof is gebaseerd op de perceptie dat de NAVO democratischer is en Rusland en zijn bondgenoten dictatorialer. Maar we moeten niet vergeten dat veel landen neutraal zijn gebleven. Niet al die neutrale landen staan aan de kant van de dictatuur. Ook is het te simplistisch om de wereld te verdelen in democratieën en dictaturen; het is correcter om de meeste landen te plaatsen op een continuüm van dictatuur naar democratie.

We moeten niet vergeten dat veel landen neutraal zijn gebleven. Niet al die neutrale landen staan aan de kant van de dictatuur.

Een opener en welvarender Rusland zal zich sowieso niet ontwikkelen wanneer Rusland zich bedreigd voelt. Wij weten uit de psychologie van groepsrelaties dat wanneer mensen zich bedreigd voelen, zij de mensenrechten niet steunen en niet

democratischer worden; integendeel, ze voelen zich aangetrokken tot een sterk en gecentraliseerd leiderschap.

Momenteel bekijken we de situatie vanuit het perspectief van iemand die gevangen zit in een onontkoombaar proces van wederzijdse radicalisering. Zolang we niet uit die tunnelvisie ontsnappen, zullen we ook mogelijke, constructieve oplossingen niet herkennen.

Pistes naar een cultuur van vrede: Maarten Van Alstein spreekt met Velma Šarić en Tatjana Milovanović van het Post Conflict Research Center in Sarajevo.

Het Post Conflict Research Center is een niet-gouvernementele organisatie voor vredesopbouw en een onderzoekscentrum gevestigd in Sarajevo, Bosnië. Met het centrum werken ze aan een cultuur van vrede en aan conflictpreventie in de Westelijke Balkan. Onderzoeker **Maarten Van Alstein** ging op zoek naar zuurstof voor een dialoog over vrede bij **Velma Šarić** en **Tatjana Milovanović**.

Het Post Conflict Research Center, wat is dat precies en hoe raakten jullie erbij betrokken?

Velma Šarić: Als tiener was ik diep getroffen door de oorlog. Dat is waarschijnlijk dé reden waarom ik in het vakgebied van de vredesopbouw terecht ben gekomen. Als land hebben we nog steeds te maken met veel verdeeldheid. Er is bijvoorbeeld niet één gedeeld historisch verhaal over de oorlog, er zijn drie verschillende verhalen. Tussen de 25.000 en 50.000 vrouwen zijn tijdens de oorlog seksueel misbruikt of verkracht. Sarajevo onderging de langste belegering in de moderne geschiedenis. Alleen al in Sarajevo werden meer dan 1.600 kinderen gedood. We kampen nog steeds met de gevolgen van de genocide in Srebrenica. De overgangsjustitie en de wederopbouw na het conflict verlopen traag. We zijn een land in het hart van Europa, maar we hebben nog steeds het fenomeen van segregatie in ons onderwijs, met het systeem van "twee scholen onder één dak". Kinderen gaan fysiek naar hetzelfde gebouw, maar krijgen les in totaal verschillende curricula. In die context proberen we innovatieve manieren te vinden om jongeren te betrekken bij gesprekken over vredesopbouw. Balkan Diskurs, een pan-etnisch jongerenplatform waar we jongeren een vrije ruimte bieden om hun stem te laten horen, is daar een voorbeeld van.

Dat is onze visie: diversiteit zien als iets om te vieren, terwijl het op individueel niveau belangrijk is je veilig en geborgen te voelen in je eigen gemeenschap.

Tatjana Milovanović: We maken inderdaad gebruik van multimedia en creatieve kunsten, maar we richten ons ook op onderzoek en het monitoren van de vredesopbouw in de regio. De doelgroep van veel van onze programma's zijn jongeren, maar we werken ook veel met over-

levenden en slachtoffers van de Bosnische oorlog en genocide. We willen hen vooral in staat te stellen om hun verhaal te vertellen. Maar terwijl we die overlevingsverhalen documenteren, willen we hen ook helpen met dagelijkse beslommeringen en met de strijd van overlevenden voor hun rechten.

In een post-conflict samenleving, vol sporen van seksueel geweld en genocide, zijn de herinneringen zeer pijnlijk en bitter. Op uw website zegt u dat u zich inzet voor een cultuur van vrede. Wat betekent dat voor u?

Tatjana Milovanović: In ons werk met jongeren vragen we hen wat vrede voor hen betekent, het is immers een erg omvangrijk begrip. Tegelijkertijd heeft het een heel praktische kant. In Joegoslavië leefden mensen vreedzaam samen. Gewone mensen hadden niet verwacht dat er oorlog zou uitbreken. Na de oorlog werden zij in een zeer verwesterde manier van denken geduwd, met veel aandacht voor begrippen zoals democratie en burgermaatschappij, vredesopbouw en overgangsjustitie. Nochtans dachten veel mensen bij het woord vrede louter aan

de beëindiging van de gevechten. Wat wij nu proberen te doen is jongeren te laten nadenken over vrede in positieve zin, zowel individueel als gemeenschappelijk. De eerste, individuele dimensie is zeer subjectief. Het is een gevoel van je veilig voelen in je eigen gemeenschap, de veiligheid van je identiteit voelen in je gemeenschap. Tegelijkertijd zien we de diversiteit van dit land als iets dat we verwelkomen. Dat is onze visie: diversiteit zien als iets om te vieren, terwijl het op individueel niveau belangrijk is je veilig en geborgen te voelen in je eigen gemeenschap.

Voor nu, met de oorlog in Oekraïne en wat we in Europa meemaken, moeten Bosnië en de Balkan ons voortdurend herinneren aan de gevolgen van oorlog.

Velma Šarić: Vanuit historisch oogpunt - en met het vredesakkoord van Dayton, dat eigenlijk de Bosnische grondwet is, in het achterhoofd - is de oorlog niet gestopt door een akkoord tussen mensen, maar door een militaire

interventie en veel internationale diplomatie. In een land dat verdeeld is in 10 kantons en politieke districten met 186 ministeries, proberen wij de mensen te herinneren aan de noodzaak de vrede te koesteren. Veel jongeren hebben niet het gevoel bij het land te horen. Ze hebben niet het gevoel dat politici zich bekommeren om hun toekomst, hun opleiding, hun welzijn. Een cultuur van vrede cultiveren houdt dus in dat we jongeren eraan herinneren dat vrede meer is dan alleen maar geen oorlog voeren, dat het ook gaat om het vieren van de diversiteit die we hebben in een land met verschillende etnische en religieuze groepen. Deze vredescultuur is uiterst noodzakelijk, daarom moeten we erover praten en ze cultiveren. Voor nu, met de oorlog in Oekraïne en wat we in Europa meemaken, moeten Bosnië en de Balkan ons voortdurend herinneren aan de gevolgen van oorlog.

We weten niet wanneer de oorlog in Oekraïne zal eindigen, maar wat kunnen we volgens u leren van Bosnië-Herzegovina in termen van hoe een samenleving na een conflict een cultuur van vrede kan opbouwen?

Tatjana Milovanović: Allereerst denk ik dat Oekraïne en de mensen in de regio ook kunnen leren van onze ervaringen, terwijl de oorlog nog woedt. We hebben hierover al verschillende gesprekken gehad met Oekraïense activisten, vooral vrouwelijke leiders. Daarin spraken we over het belang van documentatie. In Bosnië is dat ongelooflijk waardevol gebleken voor latere gerechtelijke processen en processen over oorlogsmisdaden. Het is bijvoorbeeld belangrijk om nu na te denken over hoe we in de toekomst de identiteit van vermisten kunnen bewijzen. De Internationale Commissie voor Vermiste Personen is opgericht naar aanleiding van de oorlog in Bosnië, en er is veel technische en praktische expertise die nu helaas ook in Oekraïne kan worden toegepast. Wat het vredesakkoord en de

periode na het conflict betreft, hebben veel mensen in Bosnië het gevoel dat het Dayton-akkoord een geforceerd akkoord was, dat veel onafgemaakte zaken achterliet. Het echte werk begint pas nadat een vredesakkoord is ondertekend. Omdat ons land niet genoeg steun en hulp kreeg, zijn er nog steeds veel mensen in Bosnië die lijden onder de gevolgen van de oorlog, vooral vrouwen die seksueel geweld en verkrachting hebben overleefd. Ik denk dat slechts een paar duizend van hen daadwerkelijk over hun ervaringen hebben gesproken. Ik denk dat wij collectief, als samenleving, hebben nagelaten om hen de nodige en cruciale herstelbetalingen, psychosociale steun en geestelijke gezondheidszorg te geven. Ook veel mensen die het beleg van Sarajevo hebben meegemaakt, hebben na de oorlog geen steun gekregen. Zelfs dertig jaar later heeft een groot aantal mensen nog steeds last van hun oorlogservaringen. Vanzelfsprekend zijn ook hun kinderen getroffen door het transgenerationele trauma. Na elk conflict of oorlog is het opbouwen van vrede een langdurig proces. Het duurt tientallen jaren om echt te genezen, je komt er niet in een jaar of twee jaar uit. In feite is er niet echt een remedie want de samenleving zal dag in dag uit geconfronteerd worden met het gewelddadige verleden. Dat is zeker een les die we geleerd hebben.

Velma Šarić: In dat verband wil ik wijzen op een verschil tussen onze ervaring en Oekraïne; Nu begreep de internationale gemeenschap gelukkig al snel dat wat Oekraïne nu nodig heeft militaire hulp is. We zijn blij te zien dat ze niet worstelen met wapenembargo's zoals wij moesten doen. Ook lokale betrokkenheid is cruciaal. Het is belangrijk dat de internationale gemeenschap luistert naar de lokale bevolking en lokale organisaties.

We zijn te snel richting Europese integratie en NAVO-processen gegaan. Daardoor staan we nog steeds voor veel problemen wat betreft het omgaan met het verleden en overgangsjustitie.

Wat verzoening betreft, hebben wij in Bosnië de jaren onmiddellijk na het vredesakkoord eigenlijk verspild. De mensen waren moe van de oorlog en dat had zijn weerslag op hun bereidheid om daadwerkelijk aan vrede te bouwen. De les is dan ook dat de eerste stappen in de opbouw van een cultuur van vrede duurzaam moeten zijn en ook zorgvuldig

gecontroleerd en geëvalueerd moeten worden. Helaas hebben wij die periode overgeslagen. We zijn te snel richting Europese integratie en NAVO-processen gegaan. Daardoor staan we nog steeds voor veel problemen wat betreft het omgaan met het verleden en overgangsjustitie.

Zien jullie concrete manieren waarop een regio als Vlaanderen kan helpen om die cultuur van vrede op te bouwen?

Velma Šarić: Essentieel zijn projecten waarbij meer aandacht wordt besteed aan de rechten van minderheden zoals de Roma en de Joodse gemeenschap, of aan de rechten van mensen in gemengde huwelijken. Er moet ook ingezet worden op het vergroten van een cultuur van verantwoordelijkheid en verantwoording van lokale overheden, in lijn met de Europese waarden en een streven naar democratie en mensenrechten. Zelf geloof ik ook sterk in investeringen in economische weerbaarheid en in sociale projecten die mensen samenbrengen. Als mensen voor hun gezin kunnen zorgen en hun kinderen kansen kunnen geven, is er alvast een gemeenschappelijke basis om op verder te bouwen.

Wapens na de oorlog: Astrid De Schutter spreekt met Bojana Balon, hoofd van SEESAC in Belgrado.

Wat gebeurt er met wapens als een oorlog stopt? Tussen de oorlog in Oekraïne en de conflicten op de Westelijke Balkan in de jaren negentig kunnen mogelijk interessante parallellen getrokken worden. **Astrid De Schutter** gaat daarom in gesprek met **Bojana Balon**, hoofd van SEESAC (the South Eastern and Eastern Europe Clearinghouse for the Control of Small Arms and Light Weapons). Bij haar polst ze hoe in het kader van de situatie in Oekraïne (preventieve) maatregelen kunnen worden genomen om het risico op proliferatie en misbruik van kleine en lichte wapens (SALW) aan te pakken.

Kan u eerst nog even uitleggen wat SEESAC precies doet?

Bojana Balon: SEESAC is een gezamenlijk initiatief van het Ontwikkelingsprogramma van de Verenigde Naties (UNDP) en de Regionale Samenwerkingsraad (RCC). SEESAC werd opgericht in 2002, in de eerste plaats om de regeringen in de Westelijke Balkan te helpen in de strijd tegen de verspreiding van kleine en lichte wapens in de nasleep van de conflicten in de regio. SEESAC is ook verantwoordelijk voor de coördinatie van en toezicht op de controle-inspanningen. Wij besteden ook bijzondere aandacht aan de integratie van het genderperspectief in de veiligheidssector. Vrouwen en mannen hebben op een verschillende manier te lijden onder misbruik van vuurwapens; het beleid moet aan die verschillende noden tegemoet komen. Intussen hebben wij twintig jaar expertise ontwikkeld op deze gebieden.

Wij zijn erg benieuwd naar die expertise, ook al lijkt wapenbeheersing op dit ogenblik in Oekraïne een verre droom. Welke voorwaarden zijn er om het risico van proliferatie en misbruik van kleine en lichte wapens tot een minimum te beperken?

Bojana Balon: Onze ervaring in de Westelijke Balkan, maar ook ervaringen in andere regio's in de wereld, leert ons dat het in de eerste plaats gaat om coördinatie. In de Westelijke Balkan brengen sterke coördinatiemechanismen binnen de regeringen alle instellingen samen die relevant zijn voor de verschillende controleaspecten. In de Westelijke Balkan worden deze coördinatieorganen voor de

Wij besteden bijzondere aandacht aan de integratie van het genderperspectief in de veiligheidssector. Vrouwen en mannen hebben op een verschillende manier te lijden onder misbruik van vuurwapens; het beleid moet aan die verschillende noden tegemoet komen.

controle op handvuurwapens en lichte wapens gewoonlijk geleid door ministeries van Binnenlandse Zaken. Zij brengen de ministeries van Buitenlandse Zaken, Defensie, Economie, Buitenlandse Handel, Justitie, Volksgezondheid, Douane en het Openbaar Ministerie bijeen en coördineren en controleren het werk van de regeringen.

Daarnaast moet er een goed inzicht zijn in de situatie op het terrein. Wat zijn de trends in de verspreiding van kleine en lichte wapens? Wat is het effect ervan op de burgers en hun perceptie van die wapens? Wat is de institutionele en juridische structuur? Welke capaciteit is er beschikbaar en welke uitdagingen zijn er? Met ons onderzoek ondersteunen wij de bevoegde commissies op het vlak van methodologie, gegevensverzameling en -analyse en het formuleren van aanbevelingen voor het beleid.

Tenslotte moeten kleine en lichte wapens worden gereguleerd door een rechtskader dat afgestemd is op het internationale rechtskader, in onze regio is dat overigens steeds meer op de EU-regelgeving.

Hoe slaagt u erin om al die elementen tegelijk aan te pakken?

In de context van kleine en lichte wapens ligt de nadruk na een conflict vaak op preventie van de handel. Maar ook misbruik van vuurwapens en de gevolgen daarvan voor de veiligheid in de gemeenschap zijn cruciaal. Daarnaast verdient ook misbruik van vuurwapens bij huiselijk geweld of zelfdoding aandacht.

Bojana Balon: Een gecoördineerd overheidsoptreden wordt gewoonlijk vastgelegd in een SALW-strategie met duidelijk omschreven doelstellingen, streefcijfers en een controleplan. Voor een doeltreffende bestrijding van de illegale handel is regionale samenwerking van het grootste belang. Samenwerking op strategisch en operationeel niveau is dan weer belangrijk voor de uitwisseling van goede praktijken, het trekken van lessen en het begrijpen van trends om de opsporing, het onderzoek en de vervolging van de handel te verbeteren. In de context van kleine en lichte wapens na een conflict ligt de nadruk vaak op preventie van de handel. Maar ook misbruik van vuurwapens en de gevolgen daarvan voor de veiligheid in de gemeenschap zijn cruciaal. Daarnaast verdient ook misbruik van vuurwapens bij huiselijk geweld of zelfdoding aandacht.

Kunnen we deze lessen toepassen op de situatie in Oekraïne?

Bojana Balon: Ten eerste is het belangrijk op te merken dat je niet zomaar een interventie die in het ene land of de ene regio werkt, elders kunt toepassen. Naast expertise inzake SALW-beheersing, is ook kennis van de regio, de (politieke) gevoeligheden en de uitdagingen die de context kan opleveren voor de uitvoering van interventies, cruciaal. Kennis van de context is ook zeer belangrijk om de samenwerking tussen de verschillende belanghebbenden en de lokale inbreng te vergemakkelijken. En aangezien alles nauw met elkaar samenhangt, is het van belang de proliferatie en het misbruik van kleine en lichte wapens op een geïntegreerde manier aan te pakken,

Concreet betekent dit het ontwikkelen en uitvoeren van een beleid dat zich op feiten baseert en een juridisch, beleidsmatig en institutioneel samenhangend kader creëert. Op die manier kunnen het voorraadbeheer en het markeren, traceren en registreren van kleine en lichte wapens gebeuren volgens internationale normen. Cruciaal daarbij is het verlenen van steun aan initiatieven voor het versterken van de onderzoekscapaciteit en het vervolgen van degenen

die illegaal wapens bezitten, misbruiken of verhandelen. Zo wordt de bevolking zich bewuster van de wettelijke bepalingen inzake vuurwapenbezit en van de gevaren die wapens met zich meebrengen.

Uniek in de Westelijke Balkan is de levendigheid van de regionale samenwerking. Vertegenwoordigers van commissies voor kleine en lichte wapens komen regelmatig bijeen voor beleidsoverleg en op operationeel niveau ontmoeten politie, douane en openbaar ministerie uit de hele regio mekaar in het netwerk van vuurwapendeskundigen in Zuidoost-Europa. De regio heeft een gezamenlijke regionale routekaart ontwikkeld voor een duurzame oplossing voor het illegale bezit, misbruik en de illegale handel in kleine en lichte wapens en munitie. Dat plan is in 2018 tijdens de top van de Westelijke Balkan in Londen door de staatshoofden en regeringsleiders aangenomen. Het heeft duidelijke doelstellingen en prestatie-indicatoren en er is een uitgebreid coördinatie- en monitoringmechanisme aan gekoppeld. Aan dat mechanisme nemen alle belanghebbenden zoals regeringen in de Westelijke Balkan, donoren zoals de EU, Duitsland, Frankrijk maar ook belangrijke internationale en regionale organisaties deel. Het concept had overigens invloed op de ontwikkeling van een soortgelijk stappenplan voor het Caribisch gebied en op het EU-actieplan inzake vuurwapenhandel. Intussen is het door velen erkend vanwege het effect dat het had op de vooruitgang die in de regio is geboekt op het gebied van beheersing van kleine en lichte wapens.

Investeren in defensie?

Diederik Cops spreekt met Bruno Oliveira Martins van PRIO (Peace Research Institute Oslo)

Als gevolg van het verslechterende geostrategische landschap en verder aangewakkerd door de oorlog in Oekraïne, zijn de defensiebudgetten in heel Europa gestegen. Een belangrijke prioriteit bij deze investeringen is de toegenomen aandacht voor militair onderzoek en ontwikkeling (O & O), zoals blijkt uit het budget van 1,8 miljard euro van het Belgische ministerie van Defensie voor militair O&O, het Europees Defensiefonds van de EU van acht miljard euro en het Innovatiefonds van de NAVO van één miljard euro. Opvallend is dat al deze programma's tot doel hebben innovatieve technologieën, ontwikkeld door civiele bedrijven en onderzoeksinstellingen, in militaire toepassingen te gebruiken. Het dubbele gebruik - het zogenaamde “dual use” van deze technologieën - wordt toegejuicht als een kans voor zowel de civiele als de militaire sector. Maar dat brengt belangrijke uitdagingen met zich mee.

Onze onderzoeker **Diederik Cops** sprak met **dr. Bruno Oliveira Martins**, coördinator van de onderzoeksgroep veiligheid aan het Peace Research Institute Oslo (PRIO) over deze recente evolutie en het belang van aandacht voor verantwoordelijk onderzoek en innovatie.

Wat vindt u van de veranderende dynamiek tussen het civiele en het militaire? Waar liggen de belangrijkste uitdagingen?

Bruno Oliveira Martins: Sinds het ontstaan van wapens wordt wetenschappelijke kennis gemobiliseerd om bij te dragen aan militaire middelen, de ontwikkeling van nieuwe wapens, strategieën,... Hoe geavanceerder en veeleisender deze nieuwe wapens werden, hoe groter de betrokkenheid van het civiele onderzoek. Wat volgens mij nu anders is, is dat vroeger de aanzet en het initiatief van de militairen kwam. Nu vinden de meeste geavanceerde innovaties plaats in de commerciële en civiele sfeer en niet in de militaire. De militaire sector moet zich nu dus tot de commerciële industrie en tot onderzoeksomgevingen wenden met hun vragen en operationele problemen.

Er ontstond in de jaren '90 en het begin van de jaren 2000 veel meer enthousiasme over alle mogelijkheden van dual use technologieën, terwijl de veiligheidszorgen die daaruit zouden voortvloeien, werden veronachtzaamd.

Eigenlijk hebben we vanaf de jaren negentig tot ver in de jaren 2000 een omkering van het dual use dilemma gezien, meer specifiek met een omkering van de verhalen en het discours rond dual use technologie. Dit betekent dat de nadruk veel meer kwam te liggen op het potentieel, de voordelen, de economische neven-effecten, ... dan op de bekommer-

nissen. Dit is ook het gevolg van het veiligheidsklimaat van de jaren negentig en het begin van de jaren 2000, gekenmerkt door internationaal liberalisme in vele delen van de wereld. Er ontstond veel meer enthousiasme over alle mogelijkheden van dual use technologieën, terwijl de veiligheidszorgen die daaruit zouden voortvloeien, werden veronachtzaamd. In zekere zin was het feit dat actoren zoals de EU serieus werk begonnen te maken van “RRI” - Responsible Research & Innovation” of Verantwoordelijk Onderzoek en Innovatie - een reactie op deze omkering van het dual use dilemma.

Zou een toenemende verstrengeling van het militaire en het civiele op bedrijfsniveau een van de factoren kunnen zijn die ervoor zorgde dat de nadruk vooral kwam te liggen op de voordelen en minder op de nadelen van dual use?

Bruno Oliveira Martins: Het klopt dat een duidelijk onderscheid tussen militair en civiel onderzoek in veel opzichten niet echt opgaat in de echte wereld. Hoe meer we in de interpersoonlijke relaties komen - de plaats waar mensen elkaar ontmoeten en dat soort zaken - hoe meer interacties je ziet. Bovendien werd vanaf het einde van de jaren '90 steeds luider gepleit voor een zogenaamde "drievoudige innovatiehelix": de meest impactvolle en maatschappelijk relevante innovatie zou ontstaan als drie groepen actoren - onderzoeksinstituten en universiteiten, de industrie en de overheid - nauw samenwerken. Een soortgelijke benadering vind je ook terug in de logica van het programma voor veiligheids-onderzoek in de EU-kaderprogramma's (KP7, Horizon 2020 en Horizon Europe). En hoewel de structuur bij het Europees Defensiefonds (EDF) anders is, vind je dat model van samenwerking tussen onderzoeksomgevingen en industrieën, met name KMO's, hier ook in terug.

Op die manier dient het EDF niet uitsluitend defensiedoelstellingen. Tegenwoordig denkt de Europese Commissie over veiligheid en defensie niet alleen in termen van strategische en geopolitieke doelstellingen, maar ook in termen van industriebeleid en het bevorderen van de industriële technologische basis in Europa, buiten de defensiebedrijven om.

In die zin zou ik willen ingaan op het concept van "RRI" (Responsible Research & Innovation of Verantwoordelijk Onderzoek en Innovatie) dat u al kort noemde. Investerings in dual use technologieën worden doorgaans met een positieve blik benaderd, terwijl de uitdagingen en zorgen in verband met investeringen in de integratie van civiele innovaties in militaire toepassingen vaak over het hoofd worden gezien. Welke rol zou het concept van RRI hier kunnen spelen? Hoe zou het beleidsmakers, onderzoeksinstituten en civiele bedrijven kunnen helpen bij het nemen van beslissingen over hoe zij met de militaire sector omgaan?

Bruno Oliveira Martins: Als idee ontstond RRI in de jaren 1970, toen wetenschappers hun bezorgdheid deelden over bepaalde manieren waarop wetenschap en technologie zich ontwikkelden. Daar ontstonden de eerste pogingen tot zogenaamd "anticiperend bestuur". Congressen in de VS, georganiseerd door de wetenschappelijke gemeenschap om toekomstige ontwikkelingen in de DNA-modificatietechnologie te reguleren, zijn slechts één voorbeeld.

Vanaf 2014 heeft de EU van RRI een basisprincipe gemaakt voor al het onderzoek dat door Horizon 2020 wordt gefinancierd. RRI omvat verschillende aandachtspunten die in een project in acht moeten worden genomen, waaronder bepalingen

inzake onderzoeksethiek, genderkwesties, kwesties inzake open toegang tot informatie en kwesties inzake de democratische toegang tot kennis. Idealiter wordt RRI – als een nietje dat de zaak samenhoudt - aan elk onderzoek gehecht zodat de kennis op een transparante en ethisch verantwoorde manier bevorderd wordt, op een manier die openstaat voor publieke controle. Uit recente analyses blijkt echter dat de impact en de daadwerkelijke betrokkenheid bij deze kwesties in door de EU gefinancierde projecten zeer gering is. RRI wordt door verschillende actoren verschillend begrepen, het is de plaats waar verschillende wetenschappelijke culturen botsen. Een universitaire onderzoeker, een industriële ontwikkelaar en een nationale grenswacht hebben zeer verschillende doelstellingen en manieren om naar problemen te kijken. Het is moeilijk om al deze perspectieven met elkaar te verzoenen, en dit heeft ernstige gevolgen voor de vraag of RRI daadwerkelijk een verschil maakt.

Een universitaire onderzoeker, een industriële ontwikkelaar en een nationale grenswacht hebben zeer verschillende doelstellingen en manieren om naar problemen te kijken. Het is moeilijk om al deze perspectieven met elkaar te verzoenen.

Het is ook interessant om vraagtekens te zetten bij het feit dat - toen de EU zich via het EDF openstelde voor militair O&O - automatisch een aantal cruciale dimensies van RRI van de radar verdwenen. Dat is bijvoorbeeld het geval op het vlak van transparantie waar, vaak ten gevolge van bekommernissen op het vlak van veiligheid, de toegang tot de feitelijke technische

aspecten van de innovatie, de octrooien,... verhinderd wordt. Ook de kwestie van de democratische dimensie van innovatie staat erg onder druk. Als we diep in de EDF-verordening kijken, komt de kwestie van RRI eigenlijk onvoldoende aan bod, ondanks de bepalingen inzake ethiek. RRI en ethiek zijn immers geen synoniemen, ook al zijn er enkele raakpunten.

In hoeverre kan een kader voor verantwoord onderzoek en innovatie nuttig zijn om onderzoekers en ingenieurs binnen civiele bedrijven en onderzoeksinstellingen te helpen bij het nemen van beslissingen over hun betrokkenheid bij militaire projecten?

Bruno Oliveira Martins: Bewustmaking is heel belangrijk. We moeten ons ervan bewust zijn dat bijvoorbeeld een computeringenieur, die algoritmen ontwikkelt die vijf jaar later mensen aan de andere kant van de wereld kunnen doden, misschien geen enkele opleiding heeft gehad in politiek, ethiek, filosofie of menswetenschappen. En dat is niet noodzakelijk hun schuld. Maar het is wel uiterst belangrijk dat onderzoekers uit niet-technische gebieden deelnemen aan debatten over technologie en innovatie.

De kwestie is natuurlijk moeilijk; Enerzijds is er het argument dat ongebonden en wereldwijde innovatie nodig is om het menselijk welzijn te maximaliseren. Anderzijds is er bezorgdheid over de illegale verspreiding van militaire technologieën en het misbruik van bepaalde innovatieve technologieën. Hoe vinden we een evenwicht?

Bruno Oliveira Martins: Ik zie permanente innovatie niet zomaar als iets goeds op zich. Er is innovatie die ons in zeer positieve richtingen brengt, maar er is ook innovatie die de aandacht, middelen en fondsen wegleidt van andere zaken die veel belangrijker en relevanter zijn.

De waarheid is dat zorgwekkend dual use onderzoek– al vele jaren - op verschillende gebieden plaatsvindt. Wanneer die gebieden nu met artificiële intelligentie worden verrijkt, worden de risico's alleen maar groter.

Bovendien doen veel van de huidige problemen met het reguleren van dual use technologieën zich voor wanneer de technologie al bestaat. Terwijl sommige van de problemen minder acuut zouden worden als er veel meer anticiperend beleid zou zijn, als de debatten over het ethische of onethische potentiële gebruik van een bepaalde technologie veel eerder zouden plaatsvinden. De waarheid is dat

zorgwekkend dual use onderzoek– al vele jaren - op verschillende gebieden plaatsvindt. Wanneer die gebieden nu met artificiële intelligentie worden verrijkt, worden de risico's alleen maar groter. Een groep onderzoekers gebruikte bijvoorbeeld een generatieve AI-benadering die eerder was ontwikkeld voor het ontdekken van geneesmiddelen, en ontdekte dat deze gemakkelijk honderden zenuwgassen, waaronder het uiterst krachtige zenuwgas VX, kon ontwerpen. Hoewel dit onderzoek was opgezet als een gedachte-experiment, toont het duidelijk aan dat men achter de feiten aanloopt als men wacht tot het product van dergelijk onderzoek op de markt komt. Het is belangrijk om er bewust van te zijn dat de risico's van sommige soorten onderzoek veel groter zijn en dat ze dus veel eerder moeten worden gereguleerd. Hier moeten de mechanismen rond RRI echt strenger worden zodat we ongelukken kunnen vermijden.

VOORLICHTINGSACTIVITEITEN

TOELICHTINGEN IN HET VLAAMS PARLEMENT

26/04/2022

- **Toelichting over het Jaarverslag 2021 'Vlaanderen & de wereld: verbinden door vrede'**
in de commissie Buitenlands Beleid van het Vlaams Parlement

15/11/2022

- **Reflecties over herinneringseducatie: Bijdrage van onze onderzoeker Maarten Van Alstein aan de hoorzitting over de Holodomor** in de commissie Buitenlands Beleid van het Vlaams Parlement

29/11/2022

- **Toelichting en gedachtewisseling over het 'Advies van het Vlaams Vredesinstituut bij het jaarverslag wapenhandel 2021 van de Vlaamse Regering aan het Vlaams Parlement'**
in de commissie Buitenlands Beleid van het Vlaams Parlement

EIGEN WEBINARS

21/04/2022

- **Online polarisering: Slim omgaan met trollen, hartluchters, meelezers en meer**
Panel: Baldwin Van Gorp (Instituut voor Mediastudies van de KULeuven), Bart Vyncke, (Instituut voor Mediastudies van de KULeuven), Karl De Rycke (Social Media Manager HLN & VTM Nieuws), Karien Lantmeeters (Stafmedewerker Positieve Identiteitsontwikkeling & Verbondenheid, Stad Genk)

27/04/2022

- **How the ATT could strengthen transit controls of military goods**
Panel: Diederik Cops (Onderzoeker Vlaams Vredesinstituut), Tom Nijs (Voorzitter 'Diversion Information Exchange Forum' & Jurist bij het Vlaams Departement Kanselarij en Buitenlandse Zaken), Sabine Visser (Voorzitter van de werkgroep 'Transparency and reporting' en clustercoördinator wapenexportcontrole bij het Nederlandse Ministerie van Buitenlandse Zaken)

31/05/2022

- **Oekraïne: Obstakels voor vrede**
Panel: Laurien Crump (Universiteit Utrecht), Ludo De Brabander (Vrede VZW), Nils Duquet (Vlaams Vredesinstituut), Heleen Touquet (Universiteit Antwerpen)

EIGEN FYSIEKE EVENEMENTEN

27/01/2022

- **Schoolevenement: Het nobelprijstraject van het Vlaams Vredesinstituut**
met Maarten Van Alstein en Dennis Vanden Auweele (Vlaams Vredesinstituut), Inge Vrancken (VRT-NWS) en Maud Martens (Vrede VZW)

17/02/2022

- **Seminarie – Chemische en biologische dual-use-handel en -industrie in Vlaanderen**
met Diederik Cops (Vlaams Vredesinstituut), Milan Godin (jurist, dienst Controle Strategische Goederen), Katleen Janssen (jurist, KU Leuven Research & Development), Nele Derynck (diensthoofd Niet-Fiscale Wetgeving, Belgische douane)

31/03/2022

Voorstelling Jaarverslag 2021: Verbinden door vrede

Evenement naar aanleiding van de voorstelling van het Jaarverslag 2021 in zaal De Schelp in het Vlaams Parlement

08/06/2022

Seminarie Vuurwapengeweld in België – Op zoek naar een completer beeld

Met Nils Duquet & Dennis Vanden Auweele, (Vlaams Vredesinstituut), Marianne Cappelle (federale magistraat) en Febe Liagre (Directoraat-Generaal Migratie en Binnenlandse Zaken, Europese Commissie).

17/06/2022

Werkbezoek met de commissie Buitenlands Beleid & raad van bestuur

Op vrijdag 17 juni organiseerde het Vlaams Vredesinstituut op vraag van de commissie Buitenlands Beleid een werkbezoek aan het Oostkampse bedrijf BMT Aerospace en aan de douane van de luchthaven in Oostende.

21/06/2022

Lunchseminarie Vlaamse defensie industrie

Seminarie naar aanleiding van de publicatie van het onderzoeksrapport 'De defensie-gerelateerde industrie in Vlaanderen: doorlichting van een sector op scherp'.

21/09/2022

Dag van de Vrede 2022: Oekraïne – Vrede, conflict & humanitair recht

Op de internationale Dag van de Vrede op 21 september, praatten we in Cinema Lumière Antwerpen over enkele aspecten van het conflict die vaak onderbelicht blijven. Met Laura De Grève (Rode Kruis Vlaanderen), Aleksey Yudin (UGent) en Nils Duquet (Vlaams Vredesinstituut)

10/11/2022

Elfnovemberlezing 2022 door auteur en historicus Geert Mak met muzikale omlijsting door het St. George Quintet

13/12/2022

Expert seminar Due Diligence in the defence sector

Intern seminarie met experts over de toepassing van gepaste zorgvuldigheid bij de beoordeling van wapenexport door bedrijven

EXTERNE PUBLIEKSWERKING

11/01/2022

Lezing 'Omgaan met controversen en polarisatie in de klas' in het kader van het Project 'Van polarisatie naar verbinding' van de stad Roeselare en de gemeenten Izegem en Hooglede

27/01/2022

Academische zitting 'Van verleden naar heden: bespiegelingen over herinneringseducatie' Lions Club Lier, stad Lier en de Anne Frank Stichting (met Maarten Van Alstein)

31/01/2022

Webinar 'Polarisatie, depluralisatie en desinformatie: hoe kunnen we evolueren van sociale bedreiging naar maatschappelijke verrijking?' georganiseerd door het Wij-Zij Netwerk in samenwerking met OCAD en Agentschap Binnenlands Bestuur (met Maarten Van Alstein)

15/02/2022

- **Gastcollege 'Illicit arms trade and violent conflict'** – Vrije Universiteit Amsterdam (met Nils Duquet)

17/02/2022

- **Gastcollege UCLL 'Conflict & vrede'** (met Maarten Van Alstein)

21/03/2022

- **Presentatie 'Mainstreaming radical narratives: A spontaneous phenomenon? Key actors and trend'** op de RAN Workshop on Mainstreaming of radical discourse among young people (met Annelies Pauwels)

23/03/2022

- **Colloquium autonome wapensystemen** (met Nils Duquet)

27/03/2022

- **Panelgesprek 'Deradicalisering: (hoe) werkt het?'** op Docville Filmfestival (met Annelies Pauwels)

07/04/2022

- **Bijdrage panelgesprek op boekpresentatie 'Antipode' door Hind Fraihi** (met Maarten Van Alstein)

21/04/2022

- **Presentatie 'Lokale herinneringen aan oorlog en vrede: De Grote Oorlog in Ieper'** op de online expertenvergadering van de Konrad Adenauer Stiftung (met Maarten Van Alstein)

27/04/2022

- **Vorming 'Omgaan met controversie en polarisatie in de geschiedenisles'** aan de Universiteit van Antwerpen (met Maarten Van Alstein)

28/04/2022

- **Lezing 'De impact van illegale wapenhandel op vrede en geweld'** (met Nils Duquet)

06/05/2022

- **Tussenkomst over vuurwapentrafiek en de impact van nieuwe technologieën op deze trafiek** tijdens de Constructive Dialogue on Firearms georganiseerd door UNODC (met Nils Duquet)

20/05/2022

- **Lezing 'Polarisering, conflict en radicalisering – een conceptuele toelichting'** (met Maarten Van Alstein)

24/05/2022

- **Lezing 'INDEED Research Forum: Versterking van empirisch onderbouwde evaluatie in P/CVE'** (met Annelies Pauwels)

25/05/2022

- **Gastcollege 'The international trade in conventional weapons'** – Universiteit Antwerpen (met Diederik Cops)

25/05/2022

- **Presentatie 'P/CVE practices to counter contemporary manifestations of right-wing extremism in the EU'** op de RAN Thematic Research Meeting over Transnational Right-Wing Extremism in Europe (met Annelies Pauwels)

02/06/2022

- **Lezing 'Polarisering, conflict en radicalisering'** op de Conferentie van de Europese Vereniging voor Vredesonderzoek EuPRA in Tampere (met Maarten Van Alstein)

13 - 15/06/2022

- **Lezingen op Stockholm Criminology Symposium**
(met Nils Duquet & Dennis Vanden Auweele)

16/06/2022

- **Presentatie 'Moving up the priority lane. How to make transit controls of military goods more effective, efficient and transparant'** op de jaarlijkse COARM-NGO conferentie Brussel (met Diederik Cops)

20/06/2022

- **Webinar Pax Christi 'Wat kunnen we verwachten van het Verdrag voor Verbod op Nucleaire Wapens?'** (met Diederik Cops)

04- 07/2022

- **Voordrachten tijdens het Europees Consortium voor Politieke Research (ECPR)**
(met Nils Duquet & Dennis Vanden Auweele)

14/09/2022

- **Interactieve lezing 'Controversy and polarisation: insights and strategies',**
InFLOOD project, Universiteit Antwerpen (met Maarten Van Alstein)

23/09/2022

- **Presentatie & panelgesprek bij de Jaarlijkse conferentie van Europese Vereniging voor Criminologie (Eurocrim)** (door Nils Duquet & met Dennis Vanden Auweele)

29/09/2022

- **Interactief debat 'Conflict en (online) polarisatie'** bij 11.11.11
(met Maarten Van Alstein)

4 -5/10/2022

- **Presentatie 'The EU's P/CVE Policies and Approaches in the MENA Region: State of the Art and Emerging Challenge'** op de RAN Thematic Research Meeting
(met Annelies Pauwels)

15/10/2022

- **Moderatie van panelgesprek 'Het publieke debat in een wurggeep' met Yasmien Naciri en Karl Drabbe** op het Facts to Act festival van het Hannah Arendt Instituut
(met Maarten Van Alstein)

17/10/2022

- **Gastcollege 'Zoeken naar vrede'** bij de opleiding orthopedagogie,
UCLL Hogeschool Hasselt (met Maarten Van Alstein)

20/10/2022

- **Deelname aan het panelgesprek 'De aanpak van de toenemende banden tussen wapenhandel en andere vormen van georganiseerde misdaad'** georganiseerd door de Mexicaanse regering (met Nils Duquet)

08/11/2022

- **Gastcollege 'Illegale en legale wapenhandel in Europa: trends, uitdagingen en wapengeweld'** aan de KULeuven (met Nils Duquet)

10/11/2022

- **Bijdrage aan het panel 'Politie en bevolking' op de reflectiedag 'Food for thought continued'** door het Centre for Policing and Security (CPS) en de Circle of police leadership (CPL) (met Annelies Pauwels)

15/11/2022

- **Intervisie en gedachtewisseling 'Conflict en polarisatie: inzichten en strategieën'** met consultants van het Agentschap Integratie en Inburgering (met Maarten Van Alstein)

18/11/2022

- **Lezing 'Conflict en polarisatie: inzichten en strategieën'** voor studenten Vorming Sociaal Economisch Beleid, VOSEB (met Maarten Van Alstein)

18/11/2022

- **Gastles 'Mondiale proliferatie van kleine en lichte wapens'** aan de Hoge Studies Veiligheid en Defensie (met Nils Duquet)

02/12/2022

- **Workshop 'Conflict en polarisatie: inzichten en strategieën'** op Frictiefest, een studiedag over polarisatie van Avansa Oost-Brabant, het Wij-zijnetwerk, VVSG en AgII (met Maarten Van Alstein)

06/12/2022

- **Presentatie 'Doorvoer en overslag: Lessen uit het Wapenhandelsverdrag'** op de virtuele nevenevenement van de Negende Toetsingsconferentie van het Verdrag op Biologische en Toxinwapens (met Diederik Cops)

09/12/2022

- **Lezing 'Vuurwapengeweld in België'** op de Politeia studiedag over de wapenwetgeving (met Nils Duquet)

13/12/2022

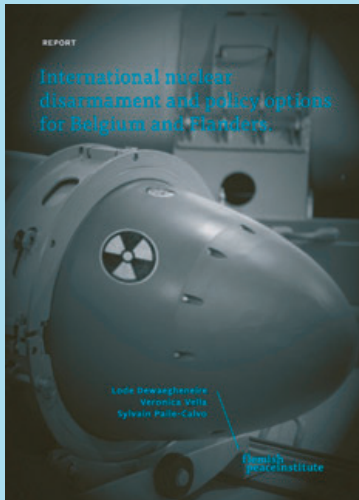
- **Lezing 'Basisbegrippen en -inzichten over het radicaliseringsproces' en workshop 'Lone actor geweld: een onzichtbare en onvoorspelbare dreiging?'** op de basisvorming radicalisering en extremisme van Agentschap Binnenlands Bestuur (met Annelies Pauwels)

15/12/2022

- **Presentatie 'Lokale aanpak van radicalisering in België'** tijdens CEPOL-training (met Annelies Pauwels)

PUBLICATIES EN ADVIEZEN VAN HET VLAAMS VREDESINSTITUUT

Integraal te downloaden via
www.vlaamsvredesinstituut.eu

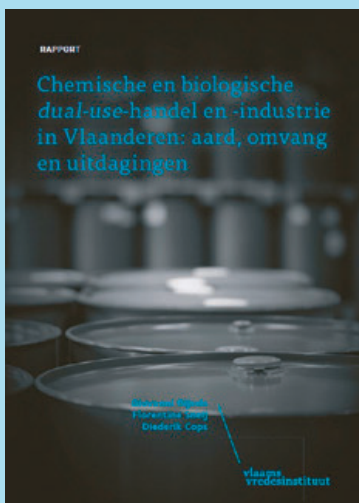

25/01/2022

International nuclear disarmament and policy options for Belgium and Flanders

Lode Dewaegheneire, Veronica Vella, Sylvain Paile-Calvo

In de Engelstalige vertaling van een rapport van december 2021, worden in opdracht van het Vlaams Vredesinstituut de verschillende toekomstscenario's en beleidsopties met betrekking tot nucleaire ontwapening onderzocht.

16/02/2022

Chemische en biologische dual-use-handel en -industrie in Vlaanderen: aard, omvang en uitdagingen

Giovanni Gijssels, Florentine Sneij, Diederik Cops

Met dit rapport en het bijhorende advies wil het Vlaams Vredesinstituut mee richting geven aan een beter toezicht op de uitvoer van chemische en biologische dual-use-goederen en -technologie.

16/02/2022

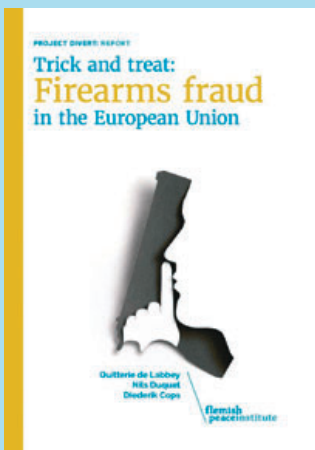
Advies over de controle op de handel in biologische en chemische dual use goederen vanuit Vlaanderen

In dit advies dringt het Vlaams Vredesinstituut onder meer aan op een nieuw, juridisch sluitend handhavings- en sanctioneringssysteem en een eigen dual-use decreet om een Vlaamse handhavingscapaciteit met administratieve sanctiemogelijkheid uit te kunnen bouwen. Ook moet de dienst Controle Strategische Goederen (dCSG) versterkt worden en moet de samenwerking met federale douane en met veiligheids-, inlichtingen-, opsporings- en vervolgdiensten beter.

31/03/2022

Jaarverslag 2021 - Vlaanderen en de wereld: verbinden door vrede

11/04/2022

Project DIVERT: Firearms fraud in the European Union

Quitterie de Labbey, Nils Duquet, Diederik Cops

Het Europese project DIVERT focust op de illegale afwending van wapens in Europa. Het Vlaams Vredesinstituut coördineerde het project en schreef in 2022 een derde rapport waarin het focuste op fraude met vuurwapens (na eerdere rapporten in 2021 over non-regularisatie en diefstal van vuurwapens)

21/04/2022

Online polarisering: Slim omgaan met trollen, hartluchters, meelezers en meer

Bart Vyncke, Baldwin Van Gorp & Michaël Opgenhaffen

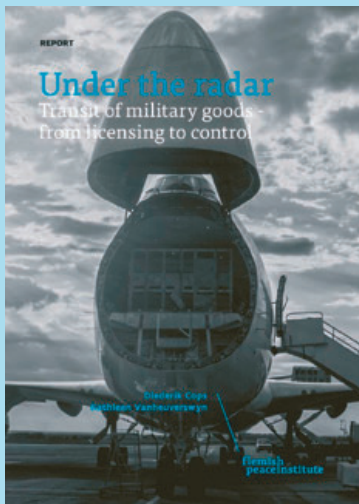
In opdracht van het Vlaams Vredesinstituut gingen onderzoekers Bart Vyncke, Baldwin Van Gorp en Michaël Opgenhaffen van het Instituut voor Mediastudies (KU Leuven) aan de hand van een inhoudsanalyse van 74 online debatten en 40 diepte-interviews met gebruikers van sociale media op zoek naar oorzaken van schadelijke polarisering en mogelijke pistes om er constructief mee om te gaan.

21/04/2022

Advies over het omgaan met online affectieve polarisering

In een advies rond online affectieve polarisering roept het Vlaams Vredesinstituut de Vlaamse overheden en lokale besturen onder andere op om initiatieven te ondersteunen die vormingen ontwikkelen en aanbieden aan medewerkers en daarbij ook aandacht te besteden aan het welzijn en de veiligheid van medewerkers die geconfronteerd worden met intimidatie of bedreigingen, zowel online als in de fysieke wereld

25/04/2022

Under the radar: Transit of military goods – from licensing to control

Diederik Cops, Kathleen Vanheeuverswyn

De Engelstalige vertaling van dit rapport van november 2021 focust op doorvoer, het transport van militaire goederen, al dan niet met overlading, over het grondgebied. Al enkele jaren wordt een stevige daling vastgesteld van het aantal aangevraagde vergunningen voor de doorvoer van militaire goederen via Vlaanderen. Op vraag van de commissie Buitenlands Beleid van het Vlaams Parlement ging het Vlaams Vredesinstituut op zoek naar verklaringen.

04/05/2022

The role of education in the prevention of violent radicalisation and polarisation – Insights from the Flemish case

Kevin Goris, Maarten Van Alstein

In deze Engelstalige analyse worden het belang en de samenhang in beeld gebracht van maatregelen op het vlak van onderwijs in het Vlaams actieplan ter preventie van gewelddadige radicalisering en polarisering.

04/05/2022

Managing a whole-of-society approach to preventing and countering violent extremism – Insights from the Flemish case

Annelies Pauwels

Een Engelstalige analyse van de verschillende uitdagingen van een geïntegreerde, preventieve aanpak van gewelddadige extremisme, met aandacht voor de moeilijkheden die beleidsmakers ervaren wanneer ze hun weg zoeken tussen verschillende spanningsvelden.

23/05/2022

Fraude met vuurwapens – België in Europees perspectief

Nils Duquet, Dennis Vanden Auweele & Annemiek Dols

Vuurwapenfraude is een methode om vuurwapens af te wenden uit de legale sfeer door vuurwapens of munitie onwettig te verkrijgen, te bezitten of te verhandelen, door anderen te bedriegen en de ware toedracht opzettelijk te verhullen, te verzwijgen of te verdraaien. In deze analyse worden de bevinden uit Project DIVERT specifiek op België toegepast.

23/05/2023

Niet-geregulariseerde vuurwapens: België in Europees perspectief

Nils Duquet, Dennis Vanden Auweele & Stijn Dormans

In Europa en België worden drie grote vormen van niet-regularisatie onderscheiden, namelijk niet-regularisatie na een gewapend conflict of een periode van politieke transitie, na het erven van vuurwapens of na aanpassing van de regelgeving. In deze analyse worden de bevinden uit Project DIVERT specifiek op België toegepast.

23/05/2022

Diefstal van vuurwapens: België in Europees perspectief

Nils Duquet, Dennis Vanden Auweele & Annemiek Dols

In België wordt een relatief hoog aantal vuurwapendiefstallen geregistreerd – in de periode 2011-2018 zo'n 620 jaarlijks – vooral bij particulieren. In deze analyse worden de bevinden uit Project DIVERT specifiek op België toegepast.

08/06/2022

Vuurwapengeweld in België – Op zoek naar een completer beeld

Dennis Vanden Auweele, Quitterie De Labbey,
Nils Duquet

België is – ondanks een daling sinds 2006 van het aantal vuurwapendoden – allesbehalve immuun voor vuurwapengeweld. Met een nieuw rapport en advies brengt het Vlaams Vredesinstituut belangrijke blinde vlekken en aandachtspunten voor het beleid in België in beeld.

08/06/2022

Advies inzake de preventie van vuurwapengeweld in België

In dit advies pleit het Vlaams Vredesinstituut onder andere voor een versterking van de operationele capaciteit om de vuurwapenwetgeving te handhaven en criminele feiten met vuurwapens op te sporen.

Ook een aangifteplicht voor alarmwapens die nog niet vergunningsplichtig zijn en het ontwikkelen van een strategie omtrent 3D-geprinte vuurwapens zijn aandachtspunten. Verder zijn een betere registratie van vuurwapendelicten en een modernisering van het Centraal Wapenregister cruciaal.

21/06/2022

De defensiegerelateerde industrie in Vlaanderen: doorlichting van een sector op scherp

Diederik Cops, Elias Viaene

Voor het Vlaams Vredesinstituut is het opvolgen van het eindgebruik van defensiegerelateerde goederen uit Vlaanderen cruciaal. Nieuwe voorbeelden zoals het gebruik, mogelijk zelfs in Oekraïne, van Vlaamse Barco-beeldschermen in Russische Pantsir-S1 luchtverdedigingssystemen, bewijzen hoe belangrijk het blijft om Vlaamse, defensiegerelateerde goederen scherp te monitoren.

23/06/2022

Cumulatief extremisme: de rol van beeldvorming

Annelies Pauwels

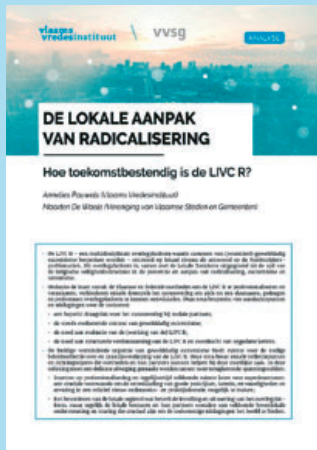
In haar analyse, gaat onderzoeker Annelies Pauwels dieper in op het fenomeen van cumulatief extremisme én op de mogelijke gevolgen voor beleidsmakers.

27/06/2022

De lokale aanpak van radicalisering: hoe toekomstbestendig is de LIVC R?

Annelies Pauwels en Maarten De Waele

Onderzoeker Annelies Pauwels van het Vlaams Vredesinstituut en Maarten De Waele, expert lokale preventie van gewelddadig extremisme bij de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten (VVSg), onderzoeken in deze analyse de toekomstbestendigheid van de Lokale Integrale Veiligheidscellen en de drempels die het casusoverleg verhinderen om zich tot een duurzaam, gedragen en performant overlegplatform te kunnen ontwikkelen.

05/07/2022

Leren over oorlog, conflict en vrede: gids voor de praktijk

Maarten Van Alstein

Hoe kunnen leerkrachten en scholen aan de slag rond thema's als geweld, conflict en vrede? Om inspiratie en aanknopingspunten aan te reiken, legde onderzoeker Maarten Van Alstein van het Vlaams Vredesinstituut in deze nieuwe praktijkgids de wetenschappelijke literatuur en de nieuwe, voorlopige Vlaamse eindtermen voor het secundair onderwijs onder de loep.

04/10/2022

Advies bij het jaarlijkse verslag van de Vlaamse regering aan het Vlaams Parlement over de verstrekte en geweigerde vergunningen voor wapens, munitie en speciaal voor militair gebruik dienstig materieel en daaraan verbonden technologie.

In een nieuw advies lijst het Vlaams Vredesinstituut urgente stappen op die Vlaanderen kunnen helpen om een eigen beleid te blijven voeren dat ook het risico op een ongewenste wapenwedloop beperkt.

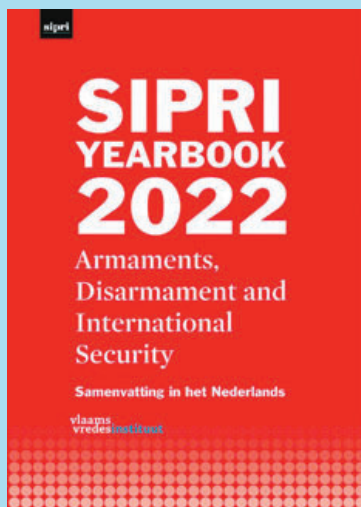

04/10/2022

Vlaamse buitenlandse wapenhandel in 2021

Diederik Cops

Deze analyse geeft een overzicht van de belangrijkste tendensen in de handel in militair materieel vanuit, naar en door Vlaanderen in 2021. Daarbij valt op dat de vergunde Vlaamse uitvoer en overbrenging van militaire goederen in 2021 143 miljoen bedroeg. Dit is de hoogste waarde sinds de inwerkingtreding van het Wapenhandeldecreet in 2012 en opvallend hoger dan in 2020, toen slechts voor 42,2 miljoen euro werd vergund.

17/10/2022

SIPRI Yearbook 2022 –

Samenvatting in het Nederlands

Het SIPRI Yearbook is een naslagwerk voor de wereldwijde trends inzake vrede en veiligheid. Het Vlaams Vredesinstituut publiceert ook dit jaar de officiële Nederlandstalige samenvatting van het bekende jaarboek van het Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI). Het SIPRI Yearbook is een toonaangevende en onafhankelijke bron van gegevens en analyses over bewapening, ontwapening en internationale veiligheid.

27/10/2022

Pulling the trigger: gun violence in Europe

Nils Duquet (ed.), Szymon Buczyński, Piotr Chlebowicz, Sanja Čopić, Quitterie de Labbey, Mirjana Dokmanović, Matteo Dressler (met de ondersteuning van Clara Vandewege en Sofie Waebens), Declan Hillier, Paul James, Katharina Krüsselmann, Matt Lewis, Marieke Liem, Jarosław Moszczyński, Tomasz Safjański, Dennis Vanden Auweele

Dit rapport bevat de zeven landenstudies – België, Estland, Nederland, Polen, Servië, Spanje en Zweden – die tijdens de tweede fase van project TARGET, een Europese studie naar vuurwapengeweld gecoördineerd door het Vlaams Vredesinstituut, werden ondernomen.

28/11/2022

Polarisation and conflict: A non-violent approach

Maarten Van Alstein

In deze Engelstalige versie van een rapport van juli 2021, wordt een origineel denkkader ontwikkeld dat houvast kan bieden aan wie – professioneel of als geïnteresseerde burger – meer wil weten over polarisatie in Vlaanderen en daarbuiten.

EXTERNE BIJDAGEN VAN ONZE ONDERZOEKERS

Onze onderzoekers beperken zich niet tot onze eigen publicaties om hun inzichten te verspreiden.

Zo droeg Maarten Van Alstein bij aan het pedagogische project: Clash in de klas, een driedelige podcastreeks van Knack, Hannah Arendt Instituut, Klasse, GO! onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap, het Vlaams Vredesinstituut en Wij-Zij Netwerk.

Annelies Pauwels droeg bij aan twee online programma's voor het RAN (Special Report – aflevering 4 en het discussieprogramma The View), een Europees initiatief om eerstelijns werkers uit heel Europa met elkaar in contact te brengen om kennis, ervaringen uit de eerste hand en preventiemogelijkheden op het vlak van gewelddadig extremisme in al zijn vormen uit te wisselen.

EXTERNE PUBLICATIES:

Van Alstein, M. **'Srebrenica: de laatste genocide in Europa, maar niemand weet het'**. Alma Mustafić over het toneelstuk 'Gevaarlijke Namen', in Testimony between History and Memory, nr. 135, p. 34-41

Van Alstein, M. **'Words of memory: Vasily Grossman'**, in Testimony between History and Memory, nr. 135, p. 33.

Van Alstein, M. **'Versteende geschiedenis?'**, in Zwart Wit Woke. Op zoek naar Nuance, Streven vrijplaats, mei 2022, p. 106-109.

Van Alstein, M. & Pauwels, A. (2022), **'Polarisation: A Short Introduction'**, RAN Spotlight, April 2022, p. 8-10.

Spapens, T. & Duquet, N. (2022), **'Terrorists' acquisition of firearms and explosives: criminal, legal and grey sources'**, in: Paoli, L., Fijnaut, C. & Wouters, J. (red.), The Nexus between Organized Crime and Terrorism, Cheltenham Glos: Edward Elgar Publishing, 104-125.

Cops, D. & Duquet, N. (juni 2022), **'The role of non-nuclear weapon states in NATO on nuclear disarmament'**, working paper ingediend in het kader van de eerste vergadering van de verdragspartijen bij het Verdrag inzake het verbod op kernwapens, Wenen.

Evaluatierapport van de wetenschappelijke raad

FEBRUARI 2023

De wetenschappelijke raad evalueert de kwaliteit van het onderzoek van het Vlaams Vredesinstituut en geeft de raad van bestuur en het wetenschappelijk secretariaat advies over belangrijke trends in het onderzoek naar vrede en veiligheid.

Net als de voorgaande jaren steunt de wetenschappelijke raad in zijn evaluatie van de kwaliteit van het onderzoek van het Vredesinstituut hoofdzakelijk op de publicaties die het instituut in eigen beheer uitbrengt. De raad volgt echter met belangstelling de talrijke andere activiteiten van het instituut, waaronder publicaties van de onderzoekers in externe publicaties en lezingen en bijdragen aan andere evenementen. De raad vindt het belangrijk dat het Vredesinstituut haar activiteiten kan blijven uitvoeren als een onafhankelijk instituut voor vredesonderzoek dat verbonden is aan het Vlaams Parlement.

De raad is zeer onder de indruk van de verschillende activiteiten die het instituut in 2022 heeft ontplooid met als doel de bevindingen uit het onderzoek onder de aandacht brengen van verschillende publieken, waaronder naast het Vlaams Parlement zelf, ook een breed spectrum van beleidsmakers, ambtenaren, bestuurlijk verantwoordelijken, onderzoekers, docenten, journalisten en andere geïnteresseerden. De nadruk ligt daarbij vanzelfsprekend op de Vlaamse context, maar de bijdragen aan meer internationale evenementen laten zien dat het onderzoek van het instituut ook in het buitenland op belangstelling kan rekenen. In het bijzonder deelname aan panels bij de RAN Thematic Research Meetings in maart en mei en bij internationale conferenties zoals die van de Europese Vereniging voor Criminologie en de European Consortium for Political Research (ECPR), en gastcolleges aan universiteiten in binnen- en buitenland versterken de zichtbaarheid van het instituut in het wetenschappelijke veld. De lezingen, webinars, panelgesprekken en workshops waaraan alle onderzoekers deelnemen in wisselende samenstelling zijn volgens de raad zeer waardevol om de bevindingen uit het onderzoek te delen en in te laten dalen in de Vlaamse samenleving en in de relevante beleidsvelden en -sectoren (zoals onderwijs, preventie van polarisatie en radicalisering, versterking van toezicht en controle op wapenhandel en gebruik, enzovoorts). Het instituut maakt

ook goed gebruik van de in de Corona periode opgedane ervaringen en expertise met de organisatie van online evenementen die de toegankelijkheid en het bereik vergroten, en bovendien vaak beschikbaar blijven op de website.

Zoals ook in eerdere verslagen werd opgemerkt heeft de wetenschappelijke raad het Vredesinstituut zien uitgroeien tot een gerespecteerde bron van betrouwbare informatie en van empirisch advies aan het Vlaams Parlement. Net als de voorgaande jaren structureert de wetenschappelijke raad zijn beoordeling op basis van de twee thematische onderzoeksdomeinen waarbinnen het Vredesinstituut werk verricht.

Wapens, vrede en geweld

In dit cluster verschenen in 2022 verschillende rapporten en onderzoeksverslagen, waaronder Chemische en biologische dual-use-handel en -industrie in Vlaanderen: aard, omvang en uitdagingen (februari 2022); Fraude met vuurwapens – België in Europees perspectief; Niet-geregulariseerde vuurwapens: België in Europees perspectief en Diefstal van vuurwapens: België in Europees perspectief (een Nederlandstalige herwerking met focus op België van drie Engelstalige rapporten uit 2021); en Vuurwapengeweld in België – Op zoek naar een completer beeld (juni 2022).

In juni 2022 publiceerde het instituut De defensiegerelateerde industrie in Vlaanderen: doorlichting van een sector op scherp. Deze zeer degelijke studie biedt een bevattelijk en tegelijk erg volledig en inzichtvol overzicht van de Vlaamse defensie gerelateerde industrie. De studie verwijst regelmatig naar bedrijven met vestigingen in meerdere Gewesten, en de industrie zelf organiseert zich op Belgisch eerder dan Gewestelijk niveau, in BSDI (Belgian Security and Defence Industry). Dit roept de vraag op in welke mate men moet spreken van een Belgische dan wel een Vlaamse defensie gerelateerde industrie? Een mogelijk interessant vervolg van deze studie zou een meer uitgewerkt prospectief luik zijn, bijvoorbeeld over mogelijke consolidatie en de impact daarvan.

Conflict, vrede en samenleving

In 2022 ontwikkelde het instituut verschillende activiteiten om inzicht te bieden in processen van polarisering, met name ook in de wereld van sociale media en het internet. Het rapport Online polarisering: Slim omgaan met trollen, hartluchters, meelezers en meer verscheen in april 2022 en vormde de opmaat voor een webinar op 21 april. De reviewer van de wetenschappelijke raad benadrukte dat het rapport meer beoogde dan wat in de inleiding werd vermeld, namelijk om “de gebruikers van de socialemedia-platformen als richtinggevend te nemen, en hen concrete adviezen aan te bieden hoe ze affectieve polarisatie kunnen tegengaan.” Een aanzienlijk deel van het onderzoek betrof juist een analyse van verschillende typen gebruikers, de constructie van argumenten en

de mechanismen die affectieve polarisatie in de hand werken. Inzicht in deze onderliggende factoren zijn cruciaal om te begrijpen wat de rationale en achtergrond is van mogelijke interventiestrategieën.

Een andere belangrijk publicatie in dit cluster die aansluit bij een verbreding van de onderzoeksagenda die de afgelopen jaren gericht was op radicalisering en extremisme op basis van religieuze overtuiging, was het rapport Cumulatief extremisme: de rol van beeldvorming (juni 2022). De wetenschappelijke raad prees de grondigheid van het onderzoek dat ten grondslag lag aan deze notitie en de helderheid van de rapportage. De wetenschappelijke reviewer plaatste enige methodologische kanttekeningen bij de constructivistische benadering die in het rapport gebruikt werd, maar was desalniettemin zeer lovend over de wijze waarop de onderzoeker ontrafelt welke interventiestrategieën zouden aan kunnen sluiten bij de cumulatieve werking van vormen van extremisme.

Het rapport dat in juni verscheen over de zogenoemde Lokale Integrale Veiligheids-cellen - Radicalisme, Extremisme en Terrorisme (LIVC R) (De lokale aanpak van radicalisering: hoe toekomstbestendig is de LIVC R?) beschrijft nauwgezet de wijze waarop deze overlegstructuren zijn opgezet en hoe dit gaandeweg is uitgebouwd en welke doelen daarbij werden nagestreefd. De wetenschappelijke raad oordeelde dat de incidentele en meer structurele uitdagingen in dit proces goed worden verhelderd en dat de notitie wetenschappelijk goed onderbouwd was, deels met behulp van de wetenschappelijke literatuur en deels doordat de notitie voortbouwt op eerder empirisch onderzoek van het instituut. Een suggestie was om een tekstkader op te nemen met de belangrijkste 'socio-preventieve' actoren die deelnemen aan deze platforms alsmede ook een overzicht met de ontwikkeling van de aantallen gemeentelijke platforms in de tijd. Daarmee zou ook het belang en de ontwikkeling van de platforms als beleidsinstrument nog eens onderstreept kunnen worden.

Ten slotte nam de wetenschappelijke raad kennis van het rapport Leren over oorlog, conflict en vrede: gids voor de praktijk (juli 2022). De reviewer onderstreepte de relevantie van deze nota, die aanknopingspunten en suggesties biedt om conform de Vlaamse eindtermen in het secundair onderwijs met vredeseducatie aan de slag te gaan. Binnen het onderzoeksprogramma "Conflict, vrede en samenleving" en voortbouwend op jarenlange onderzoekservaring op het vlak van vredesopvoeding past het perfect binnen het profiel van het Vlaams Vredesinstituut om een wetenschappelijk onderbouwde handleiding voor vredeseducatie aan te bieden. Na een inleidend hoofdstuk volgt een grondige reflectie over vredeseducatie, gebaseerd op een ruim overzicht van de recente wetenschappelijke literatuur over het onderwerp. Het tweede deel zoomt in op aanknopingspunten in de eindtermen voor het secundair onderwijs in Vlaanderen, ingedeeld in een sectie over oorlog en geweld, een sectie over geweldloos omgaan met conflicten en een sectie over leren over, door en voor vrede waarbij de lezer

telkens concrete suggesties krijgt om met vredeseducatie aan de slag te gaan. In een uitstekende slotbeschouwing komt de auteur alsnog het dichtst in de buurt van een argumentatie waarom vredeseducatie nuttig of zelfs nodig is. De reviewer was zeer lovend en sprak van “een goed geschreven, goed opgebouwd, goed onderbouwd, goed uitgevoerd en relevant onderzoek”. Een redactionele suggestie was om de relevantie beter of vroeger in de verf te zetten en de conceptuele keuzes van de auteur duidelijker en vroeger duidelijk te maken.

Vredesgericht buitenlands beleid

In de loop van 2022 werd door het Vredesinstituut een nieuw onderzoek opgestart onder de titel Vrede en Buitenlands Beleid. De relevantie van dit onderzoek staat buiten kijf en de wetenschappelijke raad moedigt dit onderzoek aan. Het past perfect binnen de politieke context van het Vlaams Parlement, waarbinnen het Vredesinstituut opereert. In een eerste fase van dit onderzoek werd een analyse uitbesteed van de vredesoriëntatie van verschillende Europese landen en deelstaten. In 2023 zal het eindrapport van dit onderzoek worden gepubliceerd waarin ook de vredesoriëntatie in het buitenlands beleid van Vlaanderen en een vergelijkende analyse van de onderzoeksresultaten uit de verschillende onderzochte landen. Uit deze analyse zullen lessen getrokken worden inzake de mogelijkheden en beperkingen voor Vlaanderen bij het ontwikkelen van een vredesgericht buitenlands beleid. Volgens de reviewer van de wetenschappelijke raad was het raadzaam dat in deze eerste onderzoeksfase elk van de casussen systematisch de vraag naar de verhoudingen tussen bestuursniveaus gesteld wordt, en niet enkel daar waar de verhoudingen tussen bestuursniveaus toevallig opduiken of in het oog springen. Bovendien zou de mogelijkheid overwogen kunnen worden om als overgang tussen het eerste en het tweede luik een transversale analyse toe te voegen, die de onderzoeksresultaten thematisch hergroepeert, en daardoor niet enkel het vooraf voor zinvol gehouden onderscheid tussen – al dan niet federale – staten en regio's als allesoverheersend naar voor schuift. Dit zou de relevantie van dit onderzoek, in het bijzonder de overdraagbaarheid op de Vlaamse context, mogelijk nog verder kunnen verhogen.

Concluderend was volgens de wetenschappelijke adviesraad het onderzoek uitgevoerd door het team van onderzoekers dat verbonden is aan het instituut actueel, omvangrijk en van uitstekende kwaliteit.

Directeur

Nils Duquet

Onderzoekers

Diederik Cops

Astrid De Schutter (vanaf april)

Annelies Pauwels

Maarten Van Alstein

Dennis Vanden Auweele (tot oktober)

Communicatieverantwoordelijke

Wouter Claes

Office managers

Margarida Ferro

Micky Ryckaert

Stagiairs

Annemiek Dols

Maartje Wayenbergh

Vincent Nishen

Liska Suckau

Brian Sabbe

Jasmien El Mahdy

Sophie Timmermans

Naomi Zoka

Raad van Bestuur

Jan Boulogne

Naima Charkaoui

Annemie Charlier

Axel Delvoie

Stefanie De Bock

Kristin De Winter

em. Prof. Dr. Luc De Vos

Johan Guldix

Ward Kennes

Prof. Dr. Ann Pauwels

Jan Peumans (Voorzitter)

Ria van Peer

Jan Van Puyvelde

Filip Reyniers (Ondervoorzitter)

Prof. Dr. Dirk Rochtus

Prof. Dr. Tom Sauer

Merel Selleslach

Prof. Dr. Heleen Touquet

Peter Wouters

Wetenschappelijke Raad

Dr. Sibylle Bauer

Prof. Dr. Sven Biscop

Prof. Dr. J. Peter Burgess

Dr. Geert Castryck

Prof. Dr. Keith Krause

Dr. Marcel Maussen (voorzitter)

Prof. Dr. Letizia Paoli

Prof. Dr. Ismee Tames

vlaams vredesinstituut

Leuvenseweg 86, 1000 Brussel

tel. +32 2 552 45 91

vredesinstituut@vlaamsparlement.be

www.vlaamsvredesinstituut.eu

[@vredesinstituut](https://twitter.com/vredesinstituut)

[f /vlaamsvredesinstituut](https://facebook.com/vlaamsvredesinstituut)

[in /company/flemish-peace-institute](https://linkedin.com/company/flemish-peace-institute)

©fotografie: Dieter Telemans
(pag. 4, 8, 13 (l.), 18 (l.), 27 (l.), 51)

Vormgeving: artoos group

ISBN nummer: 9789464074215

©Vlaams Vredesinstituut

vlaams
vredesinstituut

Het Vlaams Vredesinstituut is een onafhankelijk instituut
voor vredesonderzoek bij het Vlaams Parlement